

İLK KAN*

Prof. Dr. Justin McCarthy

Çevirenler

Yrd. Doç. Dr. A. Serdar ÖZTÜRK, Tolga KAYADELEN, Murat ALTUNBAŞ

Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Giriş

Tarihçiler gerçeği sevmelidir. Bir tarihçi sadece gerçeği yazmakla yükümlüdür. Tarihçiler yazmadan önce tüm ilgili kaynaklara bakmak zorundadırlar. Kendi önyargılarını gözden geçirmeli ve bunların gerçeği etkilememesi için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Ancak bundan sonra tarih yazmalıdırlar. Tarihçilerin temel ilkesi şudur: "Bir konuyu bütün yönleriyle ele al; önyargılarını bir kenara bırak. İşte o zaman gerçeği bulmayı ümit edebilirsin."

Tarihçiler her zaman bu ilkeyi izlerler mi? Hayır, fakat iyi tarihçiler gayret gösterirler.

Bir tarihçinin görevinin gereğini yerine getirip getirmediğini anlamın yolları vardır. Tüm önemli ilgili kaynakları incelemelidir. Amerikan tarihi ile ilgili bir kitap sadece Fransızca kaynaklara dayanıyor, Amerikan kaynaklarından faydalanmıyorsa gerçek tarih olamaz. Önemli olayların hepsi dikkate alınmalıdır. Alman ve Yahudi tarihi ile ilgili bir kitap Holocaust' ta öldürülen Yahudilerden bahsetmiyorsa gerçek kabul edilemez. İnsana rahatsızlık veren olaylar, yanlış düşünce ve önyargılarla uyuşmayan olaylar bir tarafa bırakılmak ve göz ardı edilmek yerine ele alınmalıdır. Türk ve Ermeni tarihi ile ilgili yazılmış bir kitap Ermeniler tarafından öldürülen Türklerin tarihini ihtiva etmezse gerçek sayılamaz.

Bu gayet açık. O kadar açık ki zikretmek bile gereksiz. Fakat biz bunun zikredilmesinin gerekli olduğuna inanıyoruz, çünkü bir çok tarihçi doğru tarih yazmanın ilkelerini unutmuş.

Siyasetçilerin de tarihçiler gibi gerçeğe ulaşma görevleri vardır. Siyasetçiler tarihle ilgili bir açıklama yaparlarsa, tarihçilerin görev ve yükümlülüklerini de üzerlerine almış olurlar. Tarihsel kayıtları, hatta kayıtların tümünü dürüstçe incelemek zorundadırlar. Siyasal baskı gruplarının söylediklerini doğru kabul etmemelidirler. Başkalarının doğru kabul ettiği şeyi doğru kabul etmemelidirler. Kendi

* Bu yazı, Amerika'lı profesör Justin McCarthy 'nin 2002 yılında vermiş olduğu "First Shot" adlı konferansın çevirisidir.

önyargılarından hareketle herhangi bir şeyi kabul etmemelidirler. Siyasetçiler tarih konusunda beyanda bulunacaksa, tarihle ilgili konularda kararname çıkaracaklarsa, tarihin ilkelerine uymak zorundadırlar. Aksi taktirde, siyasetçilerin açıklamaları gerçeği yansıtmayacaktır. Böyle davranmak siyasi açıdan kendilerine faydalı olabilir. Belki oylarını da artırabilir. Ama bu, hiçbir zaman gerçek olamaz.

Şu tekrar açıkça ifade edilmelidir. Şayet siyasetçiler kendilerini tarihçi sayıyorlarsa, tarihçilerin de ilkelerine uymak zorundadırlar. 'Sözde Ermeni Soykırımı' konusunda karar çıkaran parlamentolar derslerini maalesef iyi öğrenememişler. Bu parlamenterlerin tarih konusunda insanı dehşete düşüren açıklamaları kötü tarihçiliğin örneklerindedir. Ermenilerle ilgili karar alan Fransız veya Avrupa Birliği Parlamentosu önyargılarıyla çelişen herhangi bir kanıtı göz önünde bulundurmuşlar mıdır? Asla. Başkan Jacques Chirac kısa bir süre önce tüm hükümetlerin Ermeni Soykırımını kabul etmelerinin gerektiğini söylerken, Osmanlı arşivleri dahil tüm kaynakları detaylı olarak incelemiş midir? Hayır. Amerikan Kongresine 'Ermeni Soykırımını' kabul ettirmeye çalışanlar bu çatışmalarda milyonlarca Türk'ün öldüğünü kabul etmişler midir? Asla. Bu önyargılı tarihçilerin düzmece tarihinde ölenler sadece Ermenilerdir.

Fransız Parlamentosu veya Avrupa Birliği Hükümet üyelerinin hiçbir zaman tarihçilerin prensiplerine uymadıkları iddia edilir. Tarihsel konularla ilgili kapsamlı araştırma yapmaya vakitleri yoktur. Tarihle ilgili hemen hemen hiçbir eğitim almamışlardır. Arzu etmeseler de onlara şunu salık veririm: Gerçeğe ulaşmak için gayret göstermiyorsanız, hiçbir şey söylemeyin.

Şunu itiraf etmeliyim ki, bir tarihçi olarak meseleyi tüm yönleriyle incelemeyi bir tarafa bırakıp ön yargılarıyla ve politik çıkarları için konuşanlara kızıyorum. Ayrıca, beni Ermeni meselesini tüm yönleriyle incelediklerini söyleyen ancak böyle bir şeyi yapmayan insanların iki yüzlülükleri de kızdırıyor.

Tarihsel bilgi tartışmaya dayanır. Bir meseleyi tüm yönleriyle anlayabilmek için gayret göstersek de hepimiz yanılabiliriz. Bütün tarihçiler hata yapabilir. Hatalarımızı tartışma ile anlayabiliriz. Bizden farklı düşünenleri dinler, delillerimiz değerlendirir, bazen de fikirlerimizi değiştirebiliriz. Başkalarının delillerini hesaba katmayanlar bilim adamı olamazlar. Başkalarının değerlendirmelerini görmezlikten gelenler gerçek tarihçi değildir.

Son günlerde Almanya ve Amerika' da Ermeni meselesi ile ilgili çeşitli toplantılar düzenlendi. Amerika'dakiler genellikle kapalı kapılar ardında yapıldı. Gizliydi. Toplantılara katılanlar dışında, hiç kimse bu toplantılarda ne olup bittiğini bilmiyor. Bazı toplantılara az sayıda izleyici kabul edildi, ama 'Ermeni Soykırımına' şüpheyle bakan konuşmacılara hiç yer verilmedi. Buna rağmen bu toplantılara hem Ermenilerin hem de Türklerin katıldığı ilan edildi. Ermeni milliyetçiler, "gördüğünüz gibi Türk bilim adamları da bizimle aynı görüşte", dediler.

Kim bu Türkler? Topluluklarına katılmalarına izin verilmeden bir testten geçen insanlar. Bu topluluğun bir üyesi olmadan önce Türklerin 'Ermeni

Soykırımını' kabul etmeleri gerekir. Ermeni milliyetçileri kendileriyle aynı fikirde olmayanlarla asla bir araya gelmezler; hatta konuşmazlar. Bunun için, bu toplantıların bilimsel niteliği yoktur; bunlar olsa olsa Türkleri mahkum etmek isteyen kişilerin bir araya geldiği siyasi toplantılardır. Maalesef Türkleri mahkum etmeye çalışanların bazıları da Türk.

Burada şaşılacak bir şey yok. Size ideolojilerini, tarihsel muhakemelerini bir yana bırakan Türklerin de olduğunu hatırlatmama gerek yok. Fikir ayrılığı iyi bir şeydir, çünkü bilgelik tartışmaktan doğar. Ancak bu tür tartışmaların ana meselesi de işte budur. Bunlar tartışmak için düzenlenmemişlerdir.

Son zamanlarda Ermenilerle görüşen Türkleri kınayan birçok elektronik posta ve mektup okudum. Diğer Türkler de onları bir yönüyle ülkelerine ihanetle itham ediyorlar. Bu asla doğru değil. Hiçbir bilim adamı çoğunluğun paylaşmadığı şeyleri söyledikleri için suçlanmamalıdır. Özgürlük bilimselliğin temelidir ve yanlış yapma özgürlüğünü de kapsar. Kendileriyle aynı fikri paylaşmayanları suçlamak, profesörlerin evlerini bombalayan, öldüren, bilim adamlarını tehdit eden ve adaletten uzak Fransız yasalarından yararlanarak konuşmaya cesaret eden profesörlere dava açan Ermeni milliyetçilerinin takip ettiği bir yoldur.

Umarım Türkler hiçbir zaman bu yolu takip etmezler. İstanbul ve Ankara'da kitapçıları dolaştığımda, Türkler tarafından yazılmış Türkçe kitaplar görüyorum. Bu kitaplar Türklerin soykırım yaptıklarını iddia ediyor. Ermeni milliyetçileri tarafından yazılmış gibi gözükten röportajlar içeren Türk gazeteleri okuyorum. Yazılanlara gülüyorum. Bazen de kızıyorum. Ama yazmanın ve konuşmanın güzel bir şey olduğuna inanıyorum. Bu tür yazılar Türkiye'nin farklı görüşlere izin verecek kadar olgun ve özgüvene sahip bir ülke olduğunun kanıtıdır.

Peki bu nedenle bilim adamları eleştirilmeyecek mi? Evet. Onları hiçbir şekilde tasvip etmiyorum; benimle aynı fikirde olmadıkları, yanlış yaptıkları ve Türkiye'ye ihanet ettikleri için değil, onları bilimselliğe ihanet ettikleri için suçluyorum. Gizli toplantıları kınıyorum. Aralarında konuşup bunu diyalog şeklinde göstermeye çalışan herkesi suçluyorum. Farklılıkları reddedenleri onaylamıyorum.

Gizli toplantıları sürdüren Türk ve Ermenilere tek bir sorum olacak. Yalnız ideolojik dostlarıyla konuşan Türk veya Ermenilere tek bir sorum var. Her türlü bilimsel tartışmayı reddeden Türk veya Ermenilere bir sorum var. Niçin korkuyorsunuz?

Dürüst bir tartışma için davetimi tekrarlıyorum. Davalarına inananlar savunmalarını da sözleriyle yapmak mecburiyetindedirler; tartışmak için istekli olmalı ve sadece kendileriyle aynı fikri paylaşanlarla konuşmamalıdır.

Parlamentar ve tarihçilere bir önerim daha var: Siyaseti bir tarafa bırakın ve tarihle ilgili sorular sorun. Ermeni ve Türk tarih çalışması şu asli soru sorulmadıkça incelenemez: Türklerin yaptıkları, soykırım veya müdafaa, nasıl ifade edilirse edilsin Türkler bunu niçin yapmış olabilir?

Ermeni milliyetçilerinin beyanlarındaki en önemli meselelerinden biri Türklerin Ermenilere neden saldırdığı sorusudur. Türkler ve öteki Müslümanlar, Müslüman bir imparatorlukta çoğunluktaydılar. Asırlarca Ermenilerle beraber yaşamışlar ve Ermenilerin dinlerini ve geleneklerini sürdürmelerine izin vermişlerdir. Fakat, Ermeni milliyetçilerine göre, Türkler aniden Ermenilere saldırmaya karar vermişler. Bundan da kötüsü, Türkler planlı bir soykırımla tüm Ermenileri yok etmeye karar vermişler. Ermeni milliyetçileri Türkler için atfettikleri bir sürü hayali planla birçok neden üretmişlerdir. Türkler Ermenilerin mallarını çalmayı düşünüyorlarmış. Anadolu Türklerini Orta Asya'ya birleştireceklermiş fakat Ermeniler yollarının üzerinde bulunuyormuş. Osmanlıların Balkan savaşlarından gelen mültecileri yerleştirmek için Ermenilerin yaşadığı topraklara ihtiyacı varmış. Daha duygusal nedenler de uydurulmuş: Türkler Ermenileri kıskançlık sebebiyle öldürmek istiyorlarmış, çünkü Ermenilerin üstün olduğuna inanıyorlarmış. Yoksa Türklerin din düşmanlığından kaynaklanan sebepleri mi var?

Türkler Ermenilerin mallarını gasp etmek istemişler midir? Şayet öyle olmuşsa, İstanbul, Edirne ve İzmir'deki zengin Ermenilerin mallarına dokunmayıp, Doğu Anadolu'daki yoksul Ermenilere karşı savaş açmaları bir hayli tuhaf. Türklerin Ermenilerin mallarına imrendiklerini hiçbir zaman ispat edemeyiz. Fakat mallarını kimin çaldığını sorabiliriz. Hırsız kimdi? Mağdur kimdi? Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Ermeniler Erivan, Karabağ ve Kars'ta Türklerden ele geçirdikleri topraklarda yaşıyorlardı. Türkler Ermenilerin topraklarını değil, Ermeniler Türklerin topraklarını çalmışlardı. 1. Dünya Savaşı esnasında, Ruslar Doğu Anadolu'yu işgal ettiklerinde bir kez daha Türklerin ve Kürtlerin mallarını talan eden Ermenilerdi. Anadolu Müslümanları evlerini ve çiftliklerini kaybettikten 100 yıl sonra intikamlarını alır ve Ermeni topraklarını ele geçirirler.

Orta Asya Türkleriyle birleşme arzusu başta Enver Paşa olmak üzere bazı Osmanlı liderlerinin ilginç ülkülerinden biriydi. Bu, Azerbaycan hariç hiçbir zaman ciddi bir şekilde düşünülmemiştir. Ermeniler böyle bir plan için nasıl engel olabilirler ki? Orta Asya'ya giden yol Ermenistan'dan değil İran'dan geçiyordu. Ermenistan üzerinden geçmeyi düşünmeleri için çilgin olmaları gerekir. Bunu ispatlamak için haritaya bakmak kafidir. Orta Asya'ya varmak için kuzeye ilerleyen Türk Ordusu Kafkas dağlarının zirvesinden, çöl ve step alanından geçmek zorunda kalacak, sonunda Aral Denizi'nden güneye ulaşacak. Bunu Enver Paşa bile deneyemezdi. Cengiz Han bile kıyı şeridinden gitmişti. Osmanlı Anadolu'sunda yaşayan öteki Ermeniler Osmanlıların doğu çıkartması esnasında yollarını keser miydi? İlerleme-yi engellemek için orduları harekete geçirseler mesele oluştururlardı. Gerçekten de Osmanlılara karşı silahlandılar, fakat Ermeni ayaklanmasının Orta Asya ile hiçbir alakası yoktu.

Osmanlıların Balkan savaşı mültecilerine yer bulmak maksadıyla Ermeni topraklarına göz diktiği iddiası tamamen yanlıştır. Mültecilerin tamamı 1. Dünya Savaşından önce yerleştirilmişti. Hepsinin yerleştirildikleri yerler Trakya ve Batı Anadolu idi, Doğu Anadolu değil.

Türkler kendilerinden üstün olduklarını düşündükleri için mi Ermenilerden nefret edip, onları öldürmeye kalkıştılar? Hiçbir Osmanlı arşivinde veya beyanında böyle bir kanıt yoktur, fakat benim tercih ettiğim kanıt Türklerle yaşamış olan herkesin kanıtıdır. Son 35 yıl içinde birçok Türk'le tanıştım. Bu Türklerin çoğu insanların eşit olduğunu düşünüyorlardı. Türklerin hiçbirisi Türklerin herhangi birinden aşağı olduklarını düşünmüyordu. Osmanlı Türklerinin de farklı düşündüklerini sanmıyorum.

'Dini nefretle' alakalı iddialara gelince, tarih bunun gülünecek bir yalan olduğuna işaret ediyor. Müslümanların, Ermenileri 700 yıl boyunca kabul ettikten sonra, İslamın hükümlerini bir kenara bırakarak Hıristiyanların haklarını reddedeceklerine kim inanır? Osmanlı tarihinin hoşgörüsü konusunda örnek olduğu ve Hıristiyan devletlerden çok daha iyi bir geçmişe sahip olduğunu kim unutabilir? Hayır, Doğudaki Müslümanlar Ermenilerden nefret etmeye ve korkmaya başlamışlardı, fakat bu, Ermenilerin ve Rusların yaptıklarından dolayıydı.

Ermeni milliyetçilerinin tartışmaları son tahlilde tek bir iddiaya dayanır: Türkler delidirler. 700 yıl boyunca birlikte yaşadktan sonra Türkler bir anda Ermenilerden nefret etmeye başlamış ve onları öldürmeye karar vermişlerdir. Bundan başka hiçbir açıklama Ermeni milliyetçilerinin Türkleri suçlama isteğini tatmin edemez. Sözde soykırım için yapılan tüm açıklamalar Türklerin tamamen akıl dışı hareket ettikleri iddiası üzerine kurulmuştur.

Bu açıklamaların mantıklı olduğuna dair tartışmalar da duydum. Neticede, Almanlar da Yahudileri öldürdüklerinde akıl dışı hareket etmişlerdir. Aralarındaki farklar araştırılmaya değer. Nazilerin Yahudi düşmanlığı konusunda uzun gelenekleri var. Avrupa tarihi Yahudilere yapılan saldırılarla doludur. Aynı zamanda, Almanların Yahudilere karşı karalayıcı ve şeytani bir edebiyat geleneği vardır. Bu nedenle Hitler ve yandaşları uzun bir nefret geleneğinden yararlandılar. Yahudilere karşı iktidara gelmek için önyargıları bir araç olarak kullandılar.

Benzeri bir durum Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmüş müdür? Ermeni ayaklanmaları başlamadan önce, Ermenilere, Almanların Yahudilere yönelik saldırılarına benzer saldırılar yapılmış mıdır? Hayır. Osmanlı popüler edebiyat geleneklerinde Ermeni karşıtlığı mevcut mudur? Hayır. Herhangi bir Türk siyasi partisi kampanyasını Ermeni düşmanlığı fikrine dayandırmış mıdır? Hayır. Esasında, Ermeni milliyetçiler Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanıyorken bile, diğer Ermeniler Osmanlı devletine memnuniyetle kabul ediliyorlardı. Ermeniler Osmanlı İmparatorluğu'nda yüksek mevkilere gelmişlerdi. Avrupa tarzı ırksal düşmanlık Osmanlı İmparatorluğu'na yabancı bir konuydu. Alman Yahudilerinin ölümü ile sonuçlanan bir önyargı Osmanlı İmparatorluğu'nda hiçbir zaman gerçekleşmedi. 'İrksal düşmanlığın' Ermenilere karşı saldırganlığa yol açtığına dair iddialar tamamen hayal ürünüdür.

Türkler ve Ermeniler arasında ortaya çıkan çatışma için geleneksel sebepler bulmaya çalışmak daha anlamlıdır. Türklerin Ermenilerle savaşmalarının gerçek

sebebi kolayca açıklanabilir ve tamamen makuldür: Türkler, kendilerini savunuyorlardı.

Bu, bir diğer soruyu beraberinde getirir: Türkler ve Ermeniler arasındaki savaşı kim başlatmıştır? Saldıran taraf kimdir? Kendini savunan taraf kimdir?

Diğer tarihçiler ve ben genellikle bu sorulardan kaçınmışızdır. Türklerin ve Ermenilerin tarihi üzerine düşüncelerimi dile getirirken ve yazarken, bu savaşı insanlık tarihinin talihsiz bir dönemi olarak nitelendirmişimdir. Hatta, asıl konunun kimin haksız olduğu değil, Türkler ya da Ermeniler olsa da, insanlığın acı çektiğini söylemişimdir. Bu, hala en önemli husustur. Fakat, saldıran tarafın kim olduğu sorusu şu anda göz önünde bulundurulmalıdır, çünkü tüm insanlığın acısına merhamet etmek, Türkleri suçlayan siyasileri hiçbir zaman tatmin etmemiştir. Ermeni milliyetçileri herhangi bir biçimde Türklerin acılarından bahsederken, Türklerin ölüm nedeninin savaş, Ermenilerin ölüm nedeninin ise soykırım olduğunu belirtmişlerdir. Önce Türklerin Ermenilere zulmettiklerini, daha sonra da kendi başlattıklarının mağduru olduklarını söylemişlerdir. Bu doğru mudur? Türkler Ermenilere saldırdıkları için mi acı çekmişlerdir? Olanlar Türklerin suçu mudur ve bu yüzden Türklerle daha az merhamet mi göstermeliyiz? Bu soruları cevaplamak için Türkler ve Ermeniler arasındaki çatışmaları kimin başlattığını araştırmalıyız.

Genellikle söylenenlerin aksine, Türkler ve Ermeniler arasındaki çatışma 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda değil, 18. yüzyılda dönemin İran İmparatorluğu'nda ortaya çıkmıştır. İçlerinde Ermeni Kilisesi yetkililerinin de bulunduğu Ermeniler, Rus istilacılarıyla güç birliği yapmışlardır. 1796'da, Rusların Derbent Hanını mağlup etmesi ve Derbent şehrini ele geçirmesine, o şehirde yaşayan Ermeniler aracı olmuştur. 1790'larda, bir Ermeni piskoposu, Ermenilerin 'kendilerini Müslüman himayesinden kurtarmak için' Rus birliklerine katılmaları gerektiğine dair vaazda bulunmuştur. Azerbaycan Ermenilerinin çoğu tarafsız kalmışlardır, fakat taraf tutanlar Rusları desteklemiştir. Ermeni gönüllü askerleri, Azerbaycan ve Erivan'ın Ruslar tarafından işgali süresince Ruslarla yan yana savaşmışlardır.

Ermenilerin Ruslara karşı sadakati, her şeyden ziyade Rus himayesi altında yaşama arzularından bellidir. Ruslar Karabağ ve Erivan'ı ele geçirdiklerinde, oralarda yaşayan ve çoğu Türk olan Müslümanları öldürmüş ya da tahliye ettirmişlerdir. Müslümanlardan kalan boş ev ve arsaları İran'daki ve Osmanlı Anadolu'sundaki Ermeniler almıştır. Sonraki on yıl boyunca ne kadar Türk tahliye ettirildiyse, o kadar Ermeni onların yerini almıştır. Unutulmamalıdır ki, Rus istilası gerçekleşmeden önce, bugün Ermeni Cumhuriyeti olan topraklardaki nüfus çoğunluğunu Türkler oluşturmaktaydı. Fakat istiladan kısa bir süre sonra, çoğunluk artık Türklerin değildi.

Ermeniler, Güney Kafkasya bölgesinde 700 yıl boyunca Türklerle beraber yaşamışlardır. Ne Türklerin ne de Ermenilerin yaşamları kusursuz olmuştur, fakat; Türklerin o bölgeye gelişinden 700 yıl sonrasında Ermenilerin hala orada yaşıyor

oldukları gerçeği, Ermenilere hoşgörü ile muamele edilmiş olduğunun ispatıdır. Ermeniler dağlarda saklanıp ateşli bir şekilde bağımsızlık mücadelesi vermek durumunda değillerdi. Bölgenin her kısmında ikamet ediyor ve şehirlerde çalışıyorlardı ki istenilseydi buralarda kolaylıkla yok edilebilirlerdi. Fakat, barış içerisinde yaşadılar. Ermeni toplumu bölgenin her tarafına dağılmış bir toplumdu ve Güney Kafkasya'nın hiçbir vilayetinde çoğunluk değillerdi. Rusların gelişiyle, Ermenilerin çoğu kendi hükümetlerine karşı olup Rus işgalci güçlerine katıldılar. Ruslarla birlik olan bu Ermeniler, Rus ve Ermeni azınlıkların, 700 yıl boyunca egemenlikleri altında yaşadıkları Müslüman çoğunluğu yönetmesini istiyordu. Bu demokrasi isteği değildi. Bu halk iradesi isteği de değildi. Onlar yönetimi ele geçirmek istiyorlardı. Ve bu yolda Ermeni milliyetçilerin karşısına çıkan her Müslüman yok edilecekti. Türkler Ermenilere değil, Ermeniler Türklere saldırmışlardır.

Ruslar, 1828-29 yıllarındaki bir savaşla ve (1853-1856 arası) Kırım Savaşıyla, işgallerini Doğu Anadolu'ya kadar sürdürmüşlerdir. Ruslar Doğu Anadolu'yu işgal ettiklerinde, Anadolu ve Rus Ermenileri onlarla taraf olmuş ve onlar için casus ve keşif eri olarak vazife görmüşlerdir. Ruslar geri çekilmek zorunda kaldıklarında ise, binlerce Ermeni onlarla birlikte bölgeyi terk etmiştir. Kısacası, Ermeniler kendi ülkelerinin düşmanı ile taraf olmuşlardır.

1. 1877-78 Rus-Türk Savaşı

1877-78'de Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında ortaya çıkan savaşın başlarında, Osmanlılar, Hıristiyan ya da Müslüman da olsa, kendi tebaalarına itimat edebilmeliydiler. Aslında, Hıristiyanların Osmanlı Ordusu'na kabul edilmelerinin daha ilk gününde, Erzurum'da yaşayan 84 Hıristiyan gönüllü askeri hizmet için Osmanlı Ordusu'na başvurmuştur. Ancak, Erzurum'daki Rus konsolosluğu, Hıristiyan piskoposlara, Rusya'nın ülkesi için savaşan Hıristiyanlara iyi gözle bakmadığını bildirmiştir. Böylece, piskoposlar Hıristiyanlara Osmanlı Ordusu'na hizmet etmemelerini söylemiş ve Hıristiyanlar gönüllü askeri hizmet için kaydolmayı bırakmışlardır.

Savaş alanında yaşayan her insan acı çeker, fakat Doğu'da yaşayan Ermeniler ne Osmanlı Hükümeti tarafından özellikle seçilmiş, ne de savaş esnasında Osmanlı'nın zulmüne maruz kalmışlardır. Tam aksine, Avrupa kaynaklarında sivil ve Müslüman yetkililerin Ermenileri Kürt saldırılarından koruduklarına dair çok miktarda delil bulunmaktadır. Ne yazık ki Osmanlılar, savaşı kaybettiklerinde, Müslümanları Ermeni saldırılarından koruyamamışlardır.

Kars Rusların eline geçtiğinde, orada yaşayan Ermeniler hem Osmanlı askerlerine hem de sivil Türklere saldırmışlardır. İngilizler, Ermenilerin, yaralı Türklerin öldürülmesinde Ruslara yardım ettiklerini rapor etmiştir. Erzurum'u işgal etmez, Ruslar polis teşkilatının başına bir Ermeni'yi geçirmiştir. Türklere zulmedilmeye başlanmıştır. 6000 Türk ailesi şehri terk etmeye zorlanmıştır. Bunun üzerine İngiliz Büyükelçisi şöyle yazmıştır: "Şüphesiz ki Ruslar Erzurum'u işgal ettik-

lerinde Ermeniler, elde ettikleri Rus korumasından faydalanarak Müslüman nüfusa zarar verdiler, acımasızca davrandılar ve onları tahkir ettiler.”

Savaş esnasında Osmanlı'nın Doğu bölgesinde yaşayan Ermenilerin çoğu Ruslarla taraf olmuştur. Osmanlı'daki Ermeniler Rus işgalci güçleri için casus ve keşif eri olarak vazife görmüşlerdir. Hiç kimse, Eleşkirt vadisi Ermenilerinin yaptığı kadar candan bir şekilde Ruslarla güç birliği yapmamıştır. Onlar, güven içerisinde Rusların fethettikleri her yeri ellerinde tutacağını umuyorlardı. Fakat öyle olmayacaktı. Diğer Avrupa güçleri Rusları Eleşkirt'ten çekilmeye zorladı. Bu geri çekilme esnasında 2000-3000 kadar Ermeni ailesi de Ruslara katıldı. Bu Ermenilere verecek ev ya da arsa olamaması gibi bir durum söz konusu değildi, çünkü Ruslar istila ettikleri bölgelerdeki 70.000 Türk ailesini göçe zorlamışlardı.

2. İhtilalci Ermeni Örgütleri

Genelde Taşnaklar olarak bilinen İhtilalci Ermeni Örgütü Taşnak (Dashnaktsuthion) Partisi, 1890 yılında Tiflis'te, Rusya İmparatorluğu'nda kurulmuştur. Bu parti, Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkma tasarısında daha önce kurulmuş olan Ermeni milliyetçi partileriyle birlik olmuştur. İdeolojik anlamda, parti sosyalist ve milliyetçiydi. Parti, *Manifesto*'sunda 'Ermeni halkının Türk hükümetine karşı savaşı'nı ilan etmiştir. 'Ulusal özgürlüğü korumanın ürkütücü külfetinden' söz etmiştir. 1892 yılının Taşnak Program'ı, toprakların yeniden paylaşılması, toplumsal kardeşlik ve iyi bir yönetim gibi çağrılarının arasında, aslında ihtilalci eğilimlerini dile getirmiştir. Bu eğilimler, ihtilalci örgütler ile savaş toplulukları kurmayı ve 'halkı' silahlandırmayı kapsamaktaydı. Taşnaklar, amaçlarının "savaşı teşvik etmek ve hükümet görevlilerine karşı şiddet kullanmak..." ve "hükümet kuruluşlarını yağmalama ve yıkılmaya maruz bırakmak" olduğunu resmen bildirmişlerdi.¹ Takip eden yıllarda planlarını gerçekleştirdiler.

Taşnak özdeyişi (1896) şöyleydi: "Silahlara sarılın! Savaşın! Zafer bizimdir!"²

Burada Taşnakların ve diğer ihtilalci Ermeni hareketlerin düzenini ve felsefesini açıklamaya ne zaman ne de gerek vardır. Kendi sözleri, amaçlarının Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kanlı bir ayaklanma olduğunu açıkça belirtmektedir. Onların eylemlerini incelemek, sözlerini incelemekten daha önemlidir. İhtilalcilerin amaçları hususunda anlaşılması gereken bir gerçek vardır, fakat; Ermeni ihtilalcilerinin amaçları, diğer milliyetçi devrimcilerin amaçlarından oldukça farklıdır. İtalya'da yaşayanlar İtalyan'dılar ve İtalyan devrimleri çoğunluğun yönetiminde olduğu bir devlet amaçlıyordu. Aynı şekilde, Polonya milliyetçileri, Rus azınlıklar tarafından yönetilen ve ezilen Polonyalı çoğunluğun yönetiminde olduğu bir devlet meydana getirmeyi amaçlıyorlardı. Aynı durum tüm dünya için geçerliydi. İyi yada kötü,

¹ Louise Nalbandian, "Ermeni İhtilalci Hareketi," Berkeley, 1963, s-156-158.

² Nalbandian, s-178.

yöntemleri nasıl olursa olsun, bu milliyetçiler en azından çoğunluğun kendi kendini yöneteceği bir ülke için savaşıyorlardı.

Fakat Ermeni milliyetçileri için durum aynı değildir. Ermeni ihtilalcileri, kendilerinin, nüfusun yüzde yirmisinden az oldukları bir ülkeyi fethetmek için savaşıyorlardı. Üzerinde hak iddia ettikleri 'Altı Vilayet' olarak bilinen bölgede, Müslüman halk nüfusu Ermeni halkını dörde katlamaktaydı. Polonyalıların, İtalyanların, Özbeklerin, Güney Afrikalıların ve Cezayirlilerin aksine, Ermeniler, emperyalist bir hükümet tarafından yönetilen bir çoğunluk değillerdi. Ermeniler, ülke çoğunluğunu bozguna uğratıp onların topraklarını ellerinden almak isteyen küçük bir topluluktu. Ermeniler ülkelerinin düşmanlarından yardım alan küçük bir azınlık grubuydu, çünkü dışarıdan yardım almadan Müslüman çoğunluğu yenmeleri imkansızdı.

Eğer Ermeniler amaçlarında başarıya ulaşıyorlardı ne yaparlardı? Tarih bize Balkanlar'daki Türklerin acı verici akıbetinden dersler vermektedir. Bir 'Ermenistan' meydana getirmenin tek yolu çoğunluğu ya sürgün etmek yada öldürmektir. İhtilalciler kendilerini Müslüman egemenliğinden kurtarmadıkları sürece, Anadolu'da bir Ermeni Devleti asla var olamazdı.

Osmanlının Ermeni ihtilalcilere verdiği karşılık düşünüldüğünde bu gerçek mutlak suretle akılda bulundurulmalıdır. Osmanlılar sadece kendi hükümetlerini savunmuyorlardı. Osmanlılar, Ermeni ihtilalcilerin başarıya ulaştığı takdirde sürgün edilecek yada öldürülecek olan kendi halkını savunuyorlardı.

3. 1890 Ayaklanmaları

Ermeni ayaklanmaları 1860'larda ve daha öncesinde Batı Anadolu'da başlamıştır. Fakat, 1890'larda ihtilalci Ermeni örgütleri tasarılarını tam anlamıyla uygulamaya geçirmişlerdir.

1894'te, Sason bölgesindeki Ermeniler hükümete karşı ayaklanmıştır. Geniş isyancı topluluklar saldırılarını Osmanlı Devleti'ni temsil eden vergi toplayıcılarına, hükümet görevlilerine ve resmi dairelere yöneltmişlerdir. Aynı zamanda, bu topluluklar Kürt aşiretleriyle de savaşmışlardır. Eskiden beri, Ermeniler ve Kürtler arasında bir düşmanlık var olagelmıştır. Bu yüzden, işin bu kısmı anlaşılabilir. Ermeni ayaklanması ister tasvip edilsin ister edilmesin, şu anlaşılmaktadır ki isyancılar hükümete ve kendi ezeli düşmanlarına saldırmışlardır. Daha sonra cereyan eden olaylar ise hiçbir şekilde mazur görülemez. Osmanlı ordusu isyancıların üzerlerine gitmiş ve isyancılar geri çekilirken yolları üstündeki köy sakinlerini katletmişlerdir. Ancak buna karşılık olarak, Osmanlı ordusu ve sivil Müslüman halk Ermenileri öldürmüştür.

Önce Müslümanlar Ermenileri değil, önce Ermeniler Müslümanları öldürmeye başlamıştır. Sonuç iki taraf içinde bir felaket olmuştur.

Zeytun ve Maraş bölgesindeki Ermeni isyancıların yaptıkları da neredeyse aynıdır. İsyan, bölgede yaşayan Müslümanların toplu halde katledilmesi olmuştur. Ermeni liderin kendisi 25.000 Müslüman öldürdüğünü belirtmiştir. Osmanlı ordusunun bu katilleri cezalandırmaya bile imkanı olmamıştır çünkü Avrupa güçleri onları korumuştur.

Aynı yıl içinde Van'da, Ermeni milliyetçilerin yeniden ayaklanması sonucunda, isyancıların kendileri ve birçok masum Müslüman ve Ermeni hayatını kaybetmiştir. 1909 yılında Adana'daki durum da aynıdır: Hiç gelmeyen Avrupa desteğine güvenen Ermeniler ayaklanma başlatmışlardır. En çok kaybı Ermeniler vermiş olsa da, şüphesiz ki çatışmayı başlatan Ermeni isyan güçlerinin kendileri olmuştur. Türkler karşılık vermiştir. Çünkü onlar sadece devletlerini değil aynı zamanda halklarını da koruyordular.

Samsun'da, Van'da, Maraş'ta ve Adana 'da katliamı başlatan Ermeniler olmuştur. Kendi ülkelerindeki Osmanlı vatandaşlarını öldürmeye başlayanlar Ermeniler olmuştur. Türkler Ermenilere değil, Ermeniler Türklere saldırmışlardır.

4. Birinci Dünya Savaşı

Öncelikle 1912 ve 1913 yıllarındaki Balkan Savaşları göz önünde bulundurulmadan, Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan olaylar anlaşılabilir. Balkan Savaşları, ihtilalcilere, stratejilerinin başarılı olacağına inanmalarını sağlayan bir sebep sunmuştu. Milliyetçi çeteler Balkanlar'daki Türkleri öldürmüş ve onları evlerini terk etmeye zorlamışlardı. Orduların denetimini ele geçirmek, katliam ve sürgün olaylarının sonucusu olmuştur. Çoğu Türk olan Müslümanlar, 1912 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'nda artık az bir çoğunluğa sahip hale gelmişlerdi. Balkan Savaşları'nın sonlarında ise tamamen azınlık durumundaydılar. Osmanlıların Balkanlardaki Müslüman halkının yüzde yirmi yedisi ölmüştü. Geriye kalan ise, kendilerini Müslüman nüfusundan arındırmış Bulgar, Yunan, Karadağ ve Sırp Devletleriydi. Bir zamanlar Müslüman çoğunlukların bulunduğu topraklarda artık Hıristiyan çoğunluklar bulunmaktaydı. Bu, Ermenilerin daha uzun vadede yapmak istedikleri şeyin tamamen aynısıydı ve Balkanlar'da işe yaramıştı.

İki tarafta Balkan Savaşları'ndan bir şeyler öğrenmişti. Türkler, Ermeni ihtilalcilerin başarıya ulaşması durumunda başlarına ne geleceğini biliyorlardı. Anadolu'daki Ermeni ihtilalcilerin amacı, Türkleri Balkanlardan gitmeye zorlayan ihtilalcilerin amacı ile aynıydı. Batı Anadolu'nun "Ermenileşmesi" için o bölgede yaşayan Müslüman çoğunlukta kurtulmak istiyorlardı. Bunu yapmak için de, Balkanlar'da etkili olan taktiklerin aynılarını uygulayacaklardı.

Henüz Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce bile, Ermeni gerilla örgütleri Rus İmparatorluğu'nda teşkilatlanmaya başlamışlardı. Bu örgütler hem Rusya hem de Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenileri kapsıyordu. Takriben sekiz bin kadar Osmanlı vatandaşı talim görmek ve teşkilatlanmak üzere Kağızman'a gitti. Altı bin kişi Anadolu'dan Iğdır'a, daha fazlası da diğer eğitim kamplarına gitti. Türklere

karşı savaşmak ve Rusların savaş mücadelesine destek olmak üzere geri döndüler. Çok sayıda silah, cephane, erzak ve hatta üniforma Anadolu'daki ambarlarda kullanıma hazır bir şekilde gizlenmişti.

Bu örgütler küçük gerilla birlikleri değillerdi. Belli bir planı olmayan terörist saldırılar yapan birkaç kişiden ibaret değillerdi. Aslında bu tarz kişisel saldırıların sayısı da oldukça fazlaydı ancak, asıl Ermeni saldırısı iyi silahlanmış ve iyi eğitilmiş isyancı örgütlerden geldi. Sayıları neredeyse yüz bin kişiye kadar ulaşmaktaydı. Osmanlı yetkilileri sadece Sivas Vilayeti'nde takriben otuz bin gerilla olduğunu hesaplamışlardı.

Ermeni tarih miti, barışsever Ermenilerin ortada hiçbir kışkırtma olmaksızın Türklerin saldırılarına maruz kaldıklarını öne sürmektedir. Gerçek, bundan oldukça farklıydı.

Vaziyeti anlamak için, 1915 baharında Osmanlı-Rus sınırındaki durumu tasavvur etmeye çalışmak gerekir. Rus cephesindeki Osmanlı ordusu virane durumdaydı. Enver Paşa cesur fakat kötü tasarlanmış bir saldırıyla Rusları Sarıkamış'ta yenmeye çalışmıştı. Fena halde başarısızlığa uğramış, ordusunun dörtte üçünü kaybetmişti. Osmanlı topraklarıyla Rus işgalci güçleri arasındaki tek engel Doğu cephesindeki Osmanlı Ordusu'ndan sağ kalanlardı. Bunlardan bazıları oldukça iyi birliklerdi. Araziyi tanıyan ve Doğu'daki jandarmalardan oluşan birlikler bilhassa etkiliydiler. Fakat Osmanlı güçleri sayıca azdı. Ruslar sayıca daha fazlaydı ve daha iyi teçhizatlanmış durumdaydılar. Osmanlı birliklerinin tek şansı savunma durumunda kalmaktı. Ön cephede herkese ihtiyaç duyuluyordu.

Ancak, binlerce kişi ön cepheye ilerleyememişti. Onların savunma hattının arkasında savaşmaları gerekmekteydi. Aslında iyi askerlerin bazıları ön saflardan çekilip, içteki düşmanlarla, Ermeni isyancılarıyla savaşmaya yollanmıştı. Rus cephesi tehlikeliydi. Nihayet çöktü. Sonunda Ruslar beraberlerinde Ermeni isyancıları getirerek Doğu Anadolu'yu istila ettiler.

1915'te, Anadolu'daki Rus istilasına hem Osmanlı Anadolu'sundan hem de Rusya'dan gelen Ermeni birlikleri öncülük ettiler. Ermeniler Rusların rehberliğini yaptılar. En önemlisi, Ermeni çeteleri ulaşımı engelleyerek Doğu'daki askeri haberleşmeyi kesti.

Ermeni komitacı ve çetelerinin oluşturduğu tehlike hem Osmanlı İmparatorluğu'nun hem de Anadolu'daki Müslümanların hayatlarını ciddi bir şekilde tehdit ediyordu.

Ermeni milliyetçileri ayaklanmaları örgütlemeye başlamadan hiçbir Ermeni sürgün edilmemiş, hiçbir Ermeni politikacı idam edilmemiş, hiçbir Ermeni Osmanlı askerleri tarafından öldürülmemiş, hatta resmi olarak savaş ilan edilmemişti. Ermeni isyancılarının eylemleri yalnız ayaklanmalardan ibaret değildi. Osmanlı Ermenileri Rus ordusuna casusluk yapıyorlardı. Kendi ülkeleri olan Osmanlı İmparatorluğu baş düşmanı Rus İmparatorluğu ile savaşırken, Ermeniler Rusya'nın yanında

savaştlar. O zaman da itiraf ettikleri gibi, kendi ülkelerinin baş düşmanlarıyla bir olup onlarla birlikte savaşan vatan hainleriydiler.

Ermeni ayaklanmasının etkilerini görmek için haritaya bakmak gerekir. Ayaklanmalarının yalnızca merkezleri gösterilmektedir. Ermeni çeteleri Doğu Anadolu'da faaliyet göstermekte, ulaşımı engellemekte, haberleşme hatlarını kesmekte ve en ücra Müslüman köylere saldırmaktaydılar. Haritada sadece büyük çetelerin asıl faaliyet alanları gösterilmektedir.

İlk bakışta, bazı ayaklanma bölgelerinin garip bir şekilde seçildiği dikkati çekmektedir. Niçin Sivas? Bir ayaklanma için hiç de müsait bir yere benzememektedir. Sivas ilinde nüfusun sadece yüzde on üçü Ermeni'dir. Sivas hem cepheden hem de Rus desteğinden uzaktır. Fakat bir de yollara bakınız. Rus cephesine varmak için savaş malzemeleri ve taburlar Sivas'tan geçmek zorundadır. Aynı zamanda, Sivas tüm savaş bölgesine giden telgraf sisteminin de merkezsi durumundadır. Sivas, ulaşımın ve haberleşmenin dar kavşağıdır. Sivas'taki herhangi bir kırılma Osmanlı savaş gücüne vurulmuş ağır bir darbe olacaktır. Kilikya ve Urfa'daki Ermeni ayaklanmalarının olduğu yerler de stratejik öneme haiz noktalardır. Toros tünelleri tamamlanmadığı için, Irak cephesine gönderilecek savaş malzemeleri ve askerler Kilikya'dan gemi aktarması yapılarak Urfa'dan geçmek zorundaydılar. İngilizler Gelibolu'ya saldırmak yerine Kilikya'ya saldırmayı ciddi şekilde düşünmüşlerdi (öyle yapsalardı başarılı olurlardı).

Van'daki ve Rus sınır bölgelerindeki Ermeni güçleri de potansiyel stratejik etkiye sahipti. Ruslar Batı İran'ı istila etmişlerdi. Osmanlıların Doğu'daki varlığını tehdit ederek Irak'a saldırıp İngilizlerle birleşmeyi planlıyorlardı. (Hiç kimse Osmanlı'nın İngilizleri yeneceğini beklemiyordu) Rusların ilerlemesini durdurmak için Osmanlılar Doğu'ya hareket etmeliydi. Anadolu'dan İran'a muhtemel iki yol vardı; kuzeyde Beyazıt'tan geçen yol veya güneyde Van'dan geçen yol. Bu iki yolun Ermeni ayaklanmasının ana merkezleri olması sadece bir tesadüf müdür?

Rus ordusunun Ermeni çetelerine verdiği emirler araştırılıp incelenmediği müddetçe, Ermeni ayaklanmalarının ne oranda Rusların amaçlarına hizmet etmek üzere planlandığını öğrenemeyiz. Bu tür stratejik noktaların seçimi asla tesadüfle açıklanamaz. Burada önemli olan neden buraların seçildiği değil, Osmanlı orduları için oluşturdukları ciddi tehlikedir. Osmanlılar ayaklanmaları bastırmak mecburiyetindeydiler, çünkü Ermeni çeteler Müslümanları katlediyordu; fakat Osmanlılar bunu askeri sebeplerden dolayı yapmak zorundaydılar. Ermeni isyancılar, Osmanlıların yenilmesi için Ruslara yardım eden düşman güçleriydi.

Ermenilerin Ruslara en önemli katkısı Osmanlı askerini ayaklanmalarla meşgul ederek Osmanlı'nın savaş gücünü büyük oranda zayıflatmaktı. Fakat olaya insanlık açısından bakılırsa, Ermeni ayaklanmasının en vahim sonucu, masum Müslüman halkının Ermeni çeteleri tarafından öldürülmesidir. Unutulmaması gereken diğer bir konu da, masum Ermeni sivillerin de intikam adına öldürülmesidir. İlk kanı döken Ermeni isyancıları. Müslümanlar çok daha fazla kayıp verdi.

Osmanlılar Ermenileri neden göçe zorladı? Bunu, daha öncede ispatlandığı gibi, düşmana yardım ve yataklık edeceği belli olan sivillerin yerini değiştirmek için yaptı. Belki Ermenilerin çoğu Osmanlılara karşı gelmeyecekti, fakat Osmanlılar, Ruslara, İngilizlere ve Fransızlara kimin yardım edip kimin etmeyeceğini nasıl bileceklerdi? Bence, savaşın kızıştığı anda imparatorluklarını ve halkını korumak için Osmanlılar önlem almak istediler ve isyana karışmayan birçok Ermeni'yi de göç ettirdiler. Fakat şu unutulmamalıdır ki Osmanlıların bu hareketin arkasında geçerli nedenleri vardı, ve gene unutulmamalı ki Müslümanları yurtlarını terk etmeye ilk zorlayan Ermeniler ve Ruslardı.

Ortada şüphe kabul etmez bir gerçek var. Birinci Dünya Savaşı esnasında daha önceki yüzyılda olduğu gibi Ermenilere karşı ilk savaşı açan Türkler değildi. Savaşı başlatan Ermenilerdi.

5. Azerbaycan ve Ermenistan

Birinci Dünya Savaşının sonunda saldırılma sırası Azerbaycan Türklerine gelmişti. Bakü'deki Bolşeviklerle ittifak yapan Ermeni milliyetçileri, Türk nüfusunun yarısını şehri terk etmeye zorladı. Sadece Bakü'de, neredeyse hepsi Türk olan, 8 bin ile 10 bin kişi kadar Müslüman öldürüldü. Ermeni gerilla lideri Andranik 60 binden fazla Türk mülteciyi kaçırmaya zorlayarak Nahçıvan ve Güney Azerbaycan'daki köyleri yakıp yıktı. 420 köy talan edildi. Yüzlerce köy hasar gördü ve binlerce Türk katledildi. Erivan'daki Türklerin üçte ikisi öldürüldü. Türkler Bakü'de ve diğer bazı yerlerde intikam aldılar, fakat öldürülen ve sürülenlerin çoğu Türklerdi.

Erivan, Kars ve Azerbaycan'daki Türkler tamamen Rusların kontrolü altında idi. Hemen hemen hepsi silahsızdı, savaşmak için ne istekleri ne de güçleri vardı. Savaşı başlatan Ermenilerdi. Türkler Ermenilere değil Ermeniler Türklere saldırdı.

6. Ermeni İddiaları

'Ermeni Soykırımı' olduğunu iddia edenlerin, meseleleri olduğu gibi ele almak yerine ayıklayarak ve bağlamından çıkararak inceleme alışkanlıkları var.

Bize Osmanlı Devletinin Ermenileri göçe zorladığı ve birçok Ermeni'nin bu sırada öldüğü anlatılıyor. Ölenlerin sayısı abartılmışsa da, doğru yanları var. Fakat hangi nokta göz ardı ediliyor? O da şudur: Göçten sonra Ermenilerin çoğu hayatta kalmıştır. Bu da soykırım planının olmadığını göstergesidir.

Bize 1890'larda onbinlerce Ermeninin Müslümanlar tarafından öldürüldüğü söyleniyor. Bunun doğru tarafı var. Hiç bahsedilmeyen ise onbinlerce Müslümanın Ermeniler tarafından öldürüldüğü ve bu katliamı Ermenilerin başlattığıdır.

Birinci Dünya Savaşı ile alakalı hiç bahsedilmeyen bir gerçeği iyi biliyorsunuz -- onbinlerce Müslüman öldü. Sadece bir tarafın ölümlerinin sayıldığı her savaş soykırım gibi görünür.

Sonuç

Bugün tartıştığımız fakat asla bahsedilmeyen bir gerçek var -- Ermeniler kendi başlattıkları savaşlar yüzünden öldüler. Türkler Ermeni saldırılarına karşılık verdi. Türkler bazen aşırı tepki gösterdiler, bazen intikam duygusu ile hareket ettiler, bazen de Türklerin ve Kürtlerin yaptıkları doğru değildi. Fakat kan dökmeyi Türkler başlatmadı. Türkler ve Ermeniler arasında 1790'larda başlayan çatışmayı Türkler başlatmadı. Türkler ve Ermeniler arasında Birinci Dünya Savaşı esnasında çıkan çatışmayı da Türkler başlatmadı.

1796'da Ermenilere saldıran Türkler miydi? Hayır, kendi ülkelerinin düşmanlarıyla ittifak yapanlar Ermeni isyancılarıdır.

1828'de Ermenilere saldıran Türkler değildi. Fakat Türklerin evlerine ve arazilerine el koyanlar Ermenilerdi.

1878'de Ermenilere saldıran Türkler miydi? Hayır, Rus istilacılara bir kez daha yardım edenler Ermeni isyancılarıdır. Erzurum'daki Türklere işkence edenler de Ermenilerdi.

1890'larda Ermenilere ilk saldıran Türkler miydi? Hayır, Türklere ilk saldırılar Ermeni isyancılarıdır.

1909'da Ermenilere ilk saldıran Türkler miydi? Hayır, fakat Müslümanlara saldırmaya başlayanlar Ermeni ihtilalcileriydi.

1915'de Ermenilere ilk saldıran Türkler miydi? Hayır, Van'ı istila edip oradaki Müslümanları öldürenler Ermeni isyancılarıdır. Müslüman köylerine baskın düzenleyip Müslümanları yollarda öldürenler Ermenilerdi. Osmanlı'nın memurlarını öldüren, Osmanlı ordusunun haberleşme sistemini tahrip eden, casus, gerilla ve partizan gruplar olarak Rusların yanında yer alanlar Ermenilerdi.

1919'da Ermenilere ilk saldıran Bakü Türkleri miydi? Hayır, Türklere saldıran Ermenilerdi.

Bazıları Osmanlılar tarafından iyi yönetilmediklerini bahane ederek, Ermeni isyancılarının eylemlerinde haklı olduklarını iddia ederler. Tarihteki birçok dönemde Osmanlı'nın Doğu Anadolu'yu iyi yönetmediği doğrudur. Fakat Ermeni isyanının başladığı dönemde Osmanlı yönetiminin büyük ölçüde ilerleme kaydettiği de bir gerçektir. II. Mahmut'la başlayan, Tanzimat döneminde sürdürülen ve İttihat ve Terakki Partisinin reformlarıyla doruğa çıkan 19. yüzyıl reformları, Osmanlı hükümetinin doğudaki kontrolünü arttırmıştı. Ermenileri, aynı Zeytin'de olduğu gibi, ayaklanmaya sevk eden aslında bu gelişme ve ilerlemeydi; çünkü güçlü bir merkezi yönetim vergileri daha iyi topluyordu.

Ermeni isyanları sırasında hayat şartları daha iyiye gidiyordu. Rus istilasına uğrayan ve Müslümanların sürüldüğü bölgeler bu iyi şartların dışında kalıyordu. Rus eylemleri de Ermeni milliyetçileri tarafından destekleniyordu. Suçlanması gerekenler Ermeni milliyetçileri ve onların Rus müttefikleriydi.

Ermeni ayaklanmalarının nedeni her ne olursa olsun Osmanlıların ve oradaki Müslümanların tepkileri haklı görülebilir. Müslümanların aşırılıkları tıpkı Ermenilerin aşırılıkları gibi hiçbir zaman haklı gösterilemez, fakat Ermeni ayaklanmasına karşı gelmek ahlaki ve politik açıdan elzemdi. Ayaklanan Ermeniler Müslüman çoğunluk üzerinde egemenlik kurmak isteyen bir azınlıktı. Böyle bir adaletsizliğe karşı savaşmak padişah hükümetinin vazifesiydi.

Azınlıkların barış içinde yaşama hakları vardır. Bütün yasal haklarıyla, yasalar önünde eşit olmalıdırlar. Dini özgürlükler olmalı ve korunmalıdır. Tüm bu haklar azınlıklara garanti edilmelidir. Fakat bir azınlığın çoğunluk üzerinde egemenlik kurma hakkı asla olmamalıdır. Bir azınlığın çoğunluğu öldürerek ve yurdundan sürerek çoğunluğu ele geçirme hakkı asla olmamalıdır. Milliyetçi Ermeni isyancılar işte bunları yapmaya çalıştılar.

Ermeni isyancılara karşı duran Türkler ahlaki açıdan doğru olanı yaptılar. Kullandıkları yöntemler her zaman doğru değildir. Savaşın kızıştığı anlarda suçlar işlendi, hatalar yapıldı. Fakat Türkler bir azınlığın egemenliğine karşı koymakta kesinlikle haklıydılar Türklerin kendilerini savunma hakları vardı.

Daha önce ifade etmiştim ama bir kez daha tekrarlamaya değer. Osmanlılar Ermeni asilere karşı koyarken akılcı bir davranış içindeydiler. Ermenilerin öteki asilerden hiçbir farkı yoktu. Osmanlılar Doğu Anadolu, Arabistan ve Bosna'da Müslüman isyancılara, Balkanlarda ise Hıristiyan isyancılara karşı savaşmışlardı. İmparatorluklarını ve halkını korumak için savaşmışlardı. Doğal olarak aynı şekilde Ermeni isyancılara karşı savaşmışlardı. Bir çok hataya karşın, Osmanlılar görevlerini ifa etmeye çalıştılar.

Türkler ve Kürtler kimseyi kırmayan masum kuzular mıydı? Hayır. Fakat saldırıya maruz kaldılar ve karşılık verdiler. Bazen hiddetle öldürdüler ve masumlar zarar gördü. Her iki tarafta da masum Türkler ve Ermeniler zarar gördü. Bazen Ermeniler Türklerden daha çok mu zarar gördü? Evet. Savaşta geçen bir yüzyılda bazen Türkler daha fazla kaybetti, bazen de Ermeniler: savaş hali.

Bunun yanında savaşı başlatanlarla savaşa karşı duranların eylemleri arasında ahlakî bir fark vardır. Masum sivilleri öldürenlerin mazereti olamaz, ancak asıl suçlu katliamı başlatanlardır. Benim ülkem Amerika, Adolf Hitler ve Nazilerin vahşetine Alman şehirlerini bombalayarak karşılık verdi. Bu esnada sivilleri de öldürdü. Bazı eylemler, mesela Drestlen'in bombalanması affedilemez. Ancak asıl suçlunun kim olduğu konusunda şüphesi olan var mı? Suçlu olanlar Hitler ve yandaşlarıydı. Asıl suçlu olanlar davaları uğruna öldürme eylemini ilk başlatanlardı.

Kimse Türklerin tamamen masum olduğunu iddia etmesin, fakat asıl suçlu masumları öldürmeyi ilk başlatanlardır.

Meseleleri kimin başlattığı sorusu önemlidir. Hem ahlakî, hem tarihî yönden önemlidir. Yüzyılı aşan bir savaş hali süresince Türkler ve Ermeniler birbirlerini öldürmüşlerdir. Öldürme eyleminin kimin başlattığı sorusu iyi anlaşılmalıdır, çünkü saldırganlık nadir olarak, fakat savunma hakkı her zaman haklı gösterilebilir. Kendilerini savunanların eylemleri zaman zaman savunma sınırlarını aşabilir ve tam bir intikama dönüşebilir. Bu, savaşta çok sık karşılaşılan bir durumdur ve eleştirilmemelidir. Fakat suçlanması gerekenler, savaşı başlatanlar, ilk vahşeti yapanlar ve kan dökülmesine sebep olanlardır. Meseleleri başlatan her zaman Ermeni milliyetçileri olmuştur. Ermeni isyancıları olmuştur. Suç daima onların üzerinde kalacaktır.